

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

17 травня 2024 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
NAMED AFTER K.D. USHYNsky"**

*(Department of General and Differential Psychology,
Department of Psychiatry, Medical and Special Psychology,
Department of Theory and Methods of Practical Psychology)*

MOLDOVA STATE UNIVERSITY

(Department of Psychology)

UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW

(Institute of Psychology)

VILNIUS UNIVERSITY

(Institute of Psychology)

JOHNS HOPKINS UNIVERSITY

(Department of Psychology & Brain Sciences)

ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY

(Department of Language and Psychological and Pedagogical Training)

KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL

UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA

(Department of Psychology)

CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY

(Department of Practical Psychology)

VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY

(Department of Psychology)

ODESA ASSOCIATION OF PSYCHOLOGISTS

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works

International Scientific and Practical Internet Conference

May 17, 2024

Odessa – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

*(кафедра загальної та диференціальної психології,
кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології,
кафедра теорії та методики практичної психології)*

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ

(кафедра психології)

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ

(Інститут психології)

ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(Інститут психології)

УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА

(кафедра психології та досліджень про мозок)

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки)

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

(кафедра психології)

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра практичної психології)

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

(кафедра психології)

ОДЕСЬКЕ ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

17 травня 2024 року

Одеса – 2024

ДИСФУНКЦІЙНІ КОГНІТИВНІ ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДАХ З ПОГЛЯДУ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ

Іванова К. О., Мельничук І. В.	202
ПСИХОСОМАТИЧІ ЕКВІВАЛЕНТИ ПОРУШЕНЬ ЕМОЦІОНОЇ СФЕРИ	
Лісіцина Л.Б., Шевченко Р.П.	205
ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ	
Майборода А.Ю., Бабаян Ю.О.	209
РОЛЬ ПСИХОТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ПСИХІЧНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ АБ'ЮЗИВНІ СТОСУНКИ	
Панченко Н.В., Таран О. П.	214
ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ СЕРЕД ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
Попов О. В., Черкашин А. І.	217
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ СОМАТОФОРМНИХ РОЗЛАДІВ ТА ЇХ РЕАБІЛІТАЦІЯ	
Унтілова К.І., Мельничук І.В.	220
ПСИХОСИМПТОМАТИКА ОБСЕСИВНО-КОМПУЛЬСИВНОГО РОЗЛАДУ	
Філіппова К., Бабаян Ю.О.	223
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НЕВРОТИЧНИХ РОЗЛАДІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	
Щербіна О. П., Мельничук І. В.	225
ПРОГРАМА РОЗВИТКУ "Я – КОНЦЕПЦІЇ" ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИМ РІВНЕМ АГРЕСИВНОСТІ	
Доронюк Д.В., Орленко І. М.	229
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ХВОРИХ НА ШИЗОФРЕНІЮ	
Журавльова Л.М., Шевченко Р.П.	231
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ КОРЕКЦІЇ	
Федорець В.М., Шевченко Р.П.	234
РОЛЬ КЛІНІЧНИХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАПОБІГАННІ СУЇЦИДУ В СКЛАДНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
Желязкова А.О., Мітіна С. В.	237
ПСИХОСОМАТИЧНІ ПОРУШЕННЯ ОРГАНІВ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ КОРЕКЦІЇ	
Радченко А.І., Книш А.Є	241
ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА У РАННЬОМУ ВІЦІ	
Висоцька М.І., Венгер Г.С.	243

5. Аткинсон Р. Л. Введение в психологию / Р. Л. Аткинсон, Р. С. Аткинсон, Э. Е. Смит, Д. Дж. Бем, С. Нолен-Хоэксема; под общей ред. В. П. Зинченко. – Санкт-Петербург : ПраймЕврознак, 2007. – 402 с.

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Майборода А.Ю., Бабаян Ю.О.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Анотація

Ця стаття присвячена аналізу впливу психологічних та соціальних факторів на формування девіантної поведінки у підлітків. Зокрема, досліджуються різні підходи до розуміння девіантної поведінки та представлені результати наукових досліджень психологів та науковців. Засоби впливу на формування девіантної поведінки аналізуються з погляду теорій соціального навчання, соціальної ідентифікації, соціального відхилення та психічних порушень.

Ключові слова: *девіантна поведінка, соціальна ідентифікація, соціальні відхилення, психічні розлади*

Summary

This article analyses the influence of psychological and social factors on the formation of deviant behaviour in adolescents. In particular, the article examines different approaches to understanding deviant behaviour and presents the results of scientific research by psychologists and scientists. The means of influence on the formation of deviant behaviour is analyzed in terms of theories of social learning, social identification, social deviance and mental disorders.

Key words: *deviant behavior, social identification, social deviance, mental disorders*

Вступ

Девіантна поведінка серед підлітків є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає уваги як з боку психологів, так і з боку суспільства в цілому. Фактори, що впливають на формування девіантної поведінки, можуть бути різноманітними та включати психологічні, соціальні, економічні та культурні аспекти. Для кращого розуміння цього явища та розробки ефективних стратегій попередження та втручання важливо провести аналіз наявних наукових досліджень та теоретичних концепцій, що описують фактори, що сприяють девіантній поведінці у підлітків.

Мета дослідження – проаналізувати вплив психологічних та соціальних факторів на формування девіантної поведінки у підлітків.

Теоретичні підходи до розуміння девіантної поведінки

Підлітковий період – це один з найскладніших етапів формування особистості. У цей час молоді люди стикаються з викликами адаптації до дорослого життя і потребою знайти своє місце у суспільстві, відокремлене від батьків. Ці складнощі можуть призводити до прояву девіантної поведінки та схильності до порушень. Це зумовлено різними чинниками, включаючи

негативний вплив оточуючого середовища, сімейну ситуацію, недостатню участь у суспільних заходах або навчальних заняттях. Важливою також є увага до психоемоційного стану підлітків, оскільки їхні вибори поведінки часто неоднозначні і не повністю обґрунтовані. Для виявлення емоційних особливостей, що призводять до девіантної поведінки, важливо провести дослідження критичних психоемоційних станів, таких як тривожність, стрес, страхи та залежності, для розробки ефективних методів їх виявлення та зменшення на ранніх стадіях.

Серед українських дослідників проблему відхилень у поведінці неповнолітніх вивчали такі вчені, як А. Г. Антонова, І. С. Дьоміна, О. В. Киричук, І. П. Лисенко, Н. Ю. Максимова, В. П. Оржеховська, Т. М. Титаренко, В. О. Татенко, С. О. Тарарухін, С. І. Яковенко та ін.

В психології існує кілька понять, які характеризують цю соціальну групу: важковиховувані, кризові, педагогічно запущені, дезадаптовані, асоціальні, аморальні підлітки. Підлітковий вік є достатньо складним кризовим періодом розвитку.

Девіантна поведінка - це будь-яка поведінка, яка відхиляється від загальноприйнятих норм, цінностей чи стандартів у певній соціальній групі або культурі. Вона може бути визнана як неприйнятна у даному соціальному контексті. Девіантна поведінка може виявлятися у багатьох різних формах та варіаціях, від помірної до серйозної, і може мати різні причини та наслідки. Психологи девіантною вважають таку поведінку, що відхиляється від соціально-психологічних і моральних норм або виявляється в їх порушенні та завданні шкоди суспільному добробуту, оточенню або власне особі [1; с. 255].

В. С. Марунчак вважає, що девіація - це поведінка, яка відхиляється від загальноприйнятих норм і встановлених стандартів (юридичних, моральних, соціальних) [4].

Девіація включає три основні компоненти:

- людину, якій властива певна поведінка;
- норму, яка виступає критерієм оцінки поведінки як девіантної;
- іншу групу чи організацію, яка реагує на дану поведінку

Негативні девіації поведінки пов'язані з тим, що особистість не засвоює позитивного соціального досвіду, не може адаптуватися до моральних цінностей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства, хоча й може досить добре знати ці норми [2, 3].

Л.Е. Орбан-Лембрик зазначає, що девіантна поведінка - це система вчинків, котрі відхиляються та відрізняються від загальноприйнятих норм суспільства у сфері права, культури, моралі. Девіантна поведінка – це своєрідний спосіб розв'язання особистістю внутрішнього і зовнішнього конфлікту шляхом відходу від системи загальноприйнятих норм і цінностей та вироблення своїх власних [5].

Основні аспекти девіантної поведінки:

- *контекст*: Девіантна поведінка завжди оцінюється в контексті конкретної соціальної групи або культури. Те, що може вважатися

девіантною поведінкою в одному середовищі, може бути прийнятним в іншому.

- *загальноприйняті норми:* Девіантна поведінка порушує загальноприйняті норми чи стандарти, які визначають прийнятний спосіб поведінки в конкретному соціальному контексті.
- *соціальна реакція:* Девіантна поведінка може викликати різноманітні реакції від суспільства, включаючи стигматизацію, відчуження або навіть судове переслідування.
- *причини:* Девіантна поведінка може бути спричинена різними факторами, включаючи соціальні, економічні, психологічні або біологічні чинники.
- *наслідки:* Девіантна поведінка може мати різні наслідки для особи, її оточення та суспільства в цілому, включаючи негативні наслідки для здоров'я, соціальної адаптації та загального благополуччя.

Девіантна поведінка є складним явищем, яке вивчається в різних галузях науки, включаючи соціологію, психологію, криміналістику та інші. Її розуміння важливо для розробки ефективних стратегій запобігання та управління девіантною поведінкою в суспільстві.

Девіантна поведінка у підлітків може бути розглянута з різних психологічних та соціальних перспектив. Один з ключових теоретичних підходів - теорія соціального навчання, розроблена Альбертом Бандурою. За цією теорією, підлітки вчаться девіантній поведінці через спостереження та імітацію оточуючих, а також через позитивне або негативне підсилення від їхнього середовища. Наприклад, якщо підліток спостерігає, що його ровесник отримує винагороду за девіантну поведінку, він може бути схильний до наслідування цієї поведінки.

Ще одна важлива теорія - теорія соціальної ідентифікації, яка була розроблена Теджфелем і Тернером. Ця теорія вказує на те, що підлітки можуть вибирати девіантну поведінку як засіб зміни своєї соціальної ідентичності або групової приналежності. Наприклад, якщо підліток відчуває, що він не приймається своєю сучасною соціальною групою, він може намагатися знайти підтримку в інших групах, які практикують девіантну поведінку.

Третій підхід - теорія соціального відхилення - стверджує, що девіантна поведінка виникає через відчуття відкидання або відчуження від суспільства. Це може стати причиною, що підліток шукає альтернативні шляхи задоволення та позитивного визнання. Наприклад, якщо підліток відчуває, що він не отримує достатньої уваги або підтримки вдома або в школі, він може шукати це в інших соціальних групах, які можуть вважатися девіантними.

За Маценко В.О виникнення і розвиток девіантної поведінки впливають ряд різноманітних факторів. Розглянемо детальніше найголовніші із них.

Біологічні фактори виражаються в існуванні несприятливих фізіологічних або анатомічних особливостей організму підлітка, що перешкоджає процесам його адаптації і соціалізації.

Генетичні фактори (передаються спадково). Це може бути порушення головного мозку, тілесні вади, дефекти слуху, зору, пошкодження ЦНС. Дані пошкодження підлітки отримують ще під час пологів, вагітності матері, в силу вживання алкоголю, куріння, різних захворювань матері (фізичні, психічні травми), вплив спадкових захворювань, особливо спадковості з алкоголізмом.

Психофізіологічні фактори пов'язані з впливом на організм підлітка психофізіологічних навантажень, конфліктних ситуацій, хімічного складу навколишнього середовища, нових видів енергії, що призводить до різних алергічних, соматичних хвороб.

Фізіологічні фактори включають в себе різноманітні дефекти: дефекти мови, зовнішності, недоліки конституційно-соматичного складу підлітка, які в більшості викликають негативне ставлення з боку оточуючих, що призводить до перекручення системи міжособистісних відносин підлітка в групі однолітків [6].

Говорячи про чинники, що впливають на формування девіантної поведінки у підлітків, ми розглянемо наступні:

- *вплив сімейного середовища*: Сім'я вважається одним з найважливіших факторів формування особистості та поведінки підлітків. Неблагополучна сімейна обстановка, така як конфлікти між батьками, насильство, зловживання алкоголем або наркотиками, може створювати стресове середовище для дитини і сприяти розвитку девіантної поведінки. Наприклад, діти, які виростають у сім'ях з насильством, можуть наслідувати цю поведінку та виявляти агресивність у взаємодії з оточуючими. Наприклад, дослідження показують, що діти, які виростають у сім'ях з насильством, мають підвищений ризик підтвердження цієї поведінки у майбутньому. Також, недостатня увага та підтримка з боку батьків можуть призвести до відчуття відкинутості або невпевненості у собі у підлітків, що може спонукати їх до пошуку позитивного визнання в інших соціальних групах або за допомогою девіантної поведінки.
- *взаємини з однолітками та оточення*: Спілкування з однолітками та приналежність до певних груп можуть впливати на формування девіантної поведінки. Наприклад, якщо підліток потрапляє до середовища, де девіантна поведінка сприймається як норма, він може піддатися груповому тиску та відтворювати цю поведінку.
- *шкільна атмосфера*: Школа також відіграє важливу роль у формуванні поведінки підлітків. Негативна атмосфера в школі, включаючи булінг, відчуття відкидання або невдачі у навчанні, може сприяти виникненню девіантної поведінки. Такі досвіди можуть викликати стрес у підлітків і спонукати їх до вчинення ризикованих або агресивних дій.
- *психічний стан підлітків*: Психічні проблеми, такі як депресія, тривожність або розлади особистості, можуть бути пов'язані з девіантною поведінкою у підлітків. Наприклад, підліток з депресією може використовувати наркотики або алкоголь як засіб заспокоєння, що може призвести до залежності та інших негативних наслідків.

Ці чинники не є вичерпним списком всіх можливих впливів на формування девіантної поведінки, але вони вказують на широкий спектр аспектів, які можуть бути важливими для розуміння цього явища. Дослідження впливу цих факторів може допомогти розробити більш ефективні стратегії попередження та втручання для зменшення ризику девіантної поведінки серед підлітків.

Висновки та рекомендації:

Висновок показує, що формування девіантної поведінки у підлітків є складним процесом, який залежить від взаємодії багатьох психологічних та соціальних факторів. Результати наукових досліджень підтверджують важливість урахування різноманітних аспектів, таких як сімейне середовище, взаємини з однолітками, шкільна атмосфера та психічний стан підлітків, при розробці стратегій попередження та втручання.

З урахуванням висновків досліджень, пропонується ряд рекомендацій для практичних застосувань. Перш за все, важливо розвивати психосоціальну підтримку для підлітків у неблагополучних сім'ях, що може включати програми підтримки сім'ї, групові сесії для підлітків та психологічну консультацію. Крім того, потрібно звернути увагу на шкільні програми з психологічного благополуччя та попередження девіантної поведінки, зокрема, розвивати навички соціальної адаптації та емоційного регулювання. Крім того, важливо підтримувати співпрацю між сім'єю, школою та соціальними службами для вчасного виявлення та втручання у випадках девіантної поведінки підлітків.

У подальших дослідженнях можна зосередитися на вивченні взаємозв'язків між різними психологічними та соціальними факторами, що впливають на формування девіантної поведінки, а також на розробці та оцінці ефективності інтервенційних програм. Такий підхід допоможе розширити наше розуміння цього складного явища та розробити більш ефективні стратегії попередження та втручання.

Завершуючи, важливо підкреслити, що дослідження факторів, що впливають на формування девіантної поведінки у підлітків, є важливою складовою психологічної та соціальної роботи. Розуміння цих факторів дозволяє розробляти ефективні заходи для зменшення ризику виникнення девіантної поведінки та сприяє створенню більш здорового та безпечного соціального середовища для молоді.

Література

1. Долбенко Т. Проблеми вікових і психологічних особливостей підлітків у 90 – х роках ХХ століття у системі активізації їхньої пізнавальної діяльності / Т. Долбенко // Вісник Книжкової палати. - 2005. - № 11. - С. 16 – 19.
2. Драганчук Т. В. Мотивація підлітків до навчання : рекомендації батькам / Т. В. Драганчук // Педагогічна майстерня. - 2014. - № 8. - С. 36 - 41.
3. Марунчак В. Соціально-психологічні аспекти формування девіантної поведінки особистості в умовах соціокультурного простору / Марунчак В.С. // К. – 2005. – С. 15 - 42.
4. Маценко В.О. Девіантна поведінка особистості // Психолог – № 25 – 2010. – 32 с.

5. Орбан – Лембрик Л. Е Соціальна психологія [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. У 2 кн. Кн. 1. Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. - К.: Либідь, 2004. - 574 с.
6. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської. Київ: Центр учб. літ., 2009. 488 с.

РОЛЬ ПСИХОТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ПСИХІЧНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ АБ'ЮЗИВНІ СТОСУНКИ

Панченко Н.В., Таран О. П.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Аб'юзивні стосунки є актуальною проблемою сьогодення, з якою стикаються багато жінок у всьому світу. Це питання не обмежується певними соціальними чи економічними прошарками суспільства, воно присутнє у всіх культурах, серед усіх груп населення. Аб'юзивні стосунки мають суттєві негативні наслідки, як для жінок, так і для соціуму в цілому, а саме: погіршення психічного здоров'я та емоційного благополуччя жінок, труднощі їх соціальної адаптації та самореалізації, виникнення дисфункціональної сім'ї та виховання дітей в несприятливих умовах. Саме це зумовлює вибір теми статті та підкреслює актуальність пошуку методів щодо дієвих засобів запобігання та подолання означеної проблематики.

Мета статті: аналіз проблеми аб'юзивних стосунків у жінок та ролі психотерапії у подоланні цієї проблеми.

Об'єкт дослідження: аб'юзивні стосунки.

Предмет дослідження: особливості психотерапевтичної роботи з жінками які переживають аб'юзивні стосунки.

Перш ніж розглядати психотерапевтичний підхід, важливо розкрити сутність аб'юзивних стосунків та їх вплив на психічне здоров'я жінок. Проблемою аб'юзивних стосунків займалися такі науковці як: J. Campbell, B.Engel, P.Evans, J.Herman, L.Ledray, E.Stark, L.Walke.

Так, автори зазначають, що аб'юзивність може виявлятися у вигляді фізичного, емоційного, фінансового та сексуального насильства, при цьому у постраждалих часто виникає відчуття безпорадності та відокремлення від себе. Жертви аб'юзу часто відчують низку емоційних та психологічних проблем, зокрема депресію, тривожність, низьку самооцінку та посттравматичний стресовий розлад [2; 8].

Основними проблемними аспектами аб'юзивних стосунків є те що такі відносини можуть призвести до фізичних травм для жертв: синців, переломів, садно-колотих поранень, опіків, тощо. Крім того, постійний стрес, страх та тривожність, що супроводжують аб'юзивні стосунки, можуть призвести до розвитку психологічних розладів, таких як: тривожність, депресія та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [3; 10].